

7 ΗΜΕΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

22 Φεβρουαρίου 2024, Τεύχος 494

Διαχρονική ανάλυση των επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην αξιολόγηση PISA

1. Εισαγωγή

Σε όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα, και στο ελληνικό, ιδιαίτερα σημαντικός θεωρείται ο ρόλος της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου κύκλου σπουδών οι μαθητές αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες είναι απαραίτητες για να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη μετα-δευτεροβάθμια μη Τριτοβάθμια εκπαίδευση, για να διεκδικήσουν την πρόσβασή τους σε ιδρύματα της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Η ποιότητα των γνώσεων που αποκτούν στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν επηρεάζει μόνο την μετέπειτα ακαδημαϊκή ή επαγγελματική τους πορεία αλλά συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη καθώς πλήθος οικονομικών μελετών¹ έχουν εκτιμήσει ότι υφίσταται ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και των εγγραφών και των επιδόσεων των μαθητών σε σχολεία Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το υψηλό επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων καθώς και η δημιουργικότητα του ανθρώπινου δυναμικού βελτιώνουν την παραγωγικότητα της εργασίας, αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση επενδύσεων και συντελούν στην αύξηση του εθνικά παραγόμενου προϊόντος.

Στο συγκεκριμένο σημείωμα επιχειρείται μια διαχρονική ανάλυση των επιδόσεων που επιτυγχάνουν οι Έλληνες μαθητές Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην αξιολόγηση PISA. Αναλυτικότερα, σκοπός είναι να διαπιστωθεί η εξέλιξη των επιδόσεων τους στα γνωστικά αντικείμενα της συγκεκριμένης αξιολόγησης, ενώ η ανάλυση θα επεκταθεί και στην εξέλιξη του ποσοστού των μαθητών που επιτυγχάνουν τις υψηλότερες και τις χαμηλότερες επιδόσεις. Παράλληλα, θα διερευνηθεί η συσχέτιση των επιδόσεων των μαθητών με βάση το κοινωνικοοικονομικό τους υπόβαθρο. Εξάλλου, θα πραγματοποιηθεί σύγκριση των επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών με τη μέση επίδοση των μαθητών των χωρών του ΟΟΣΑ, με σκοπό να διαπιστωθεί κατά πόσο αυτές βελτιώνονται συγκριτικά με τις επιδόσεις μαθητών άλλων ανεπτυγμένων χωρών, ενώ στο τέλος του σημειώματος γίνεται αναφορά σε ενδεικτικές προτάσεις πολιτικής.

2. Εξέλιξη επιπέδου εκπαίδευσης πληθυσμού και δείκτη ανθρώπινου κεφαλαίου στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα το επίπεδο εγκύκλιας εκπαίδευσης παρουσιάζει βελτίωση με την πάροδο του χρόνου. Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 1, ενώ το 2004 περίπου 4 στους 10 κατοίκους της χώρας (41,5%) είχαν παρακολουθήσει ή ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση (Δημοτικό ή/και Γυμνάσιο), το 2022 μόλις 2 στους 10 (22,7%) είχε παρακολουθήσει ή ολοκληρώσει μόνο το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης. Παράλληλα, το 2022 περίπου ο μισός πληθυσμός (46,8%) της χώρας είχε ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια (Γενικό

¹ π.χ. Levine και Renelt (1992), Barro και Sala-i-Martin (1995), Goczek, Witkowska και Witkowski (2021).

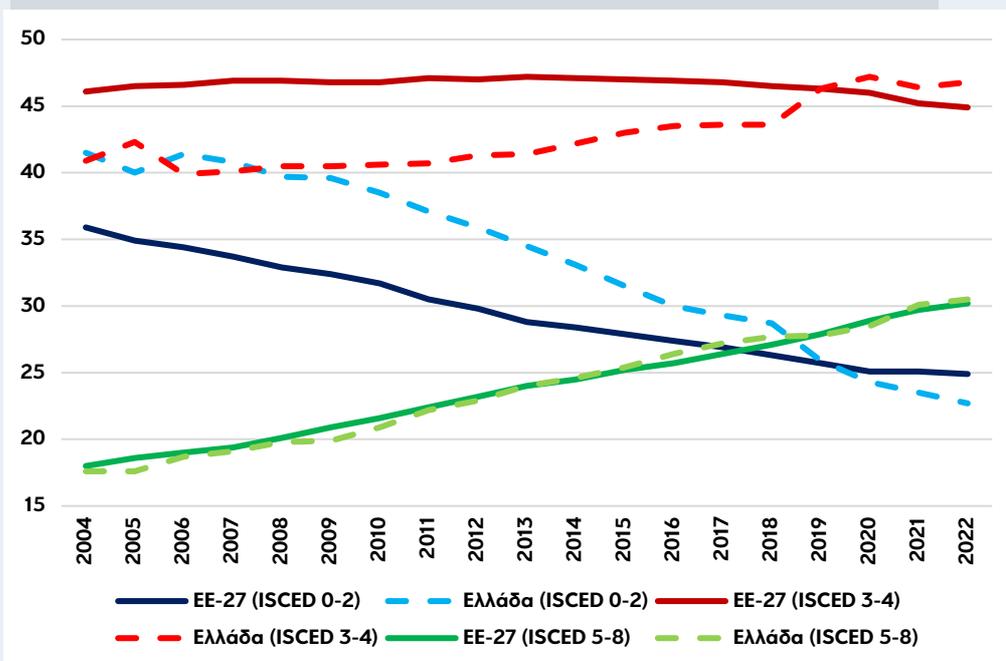
Συγγραφέας

Κωνσταντίνος Πέππας
Ερευντής Οικονομολόγος, PhD
kpeppas@eurobank.gr

Λύκειο, ΕΠΑΛ, Επαγγελματικές Σχολές Κατάρτισης, Σχολές Μαθητείας ΟΑΕΔ) ή την μετα-δευτεροβάθμια μη-τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΙΕΚ, Κολλέγιο) όταν το αντίστοιχο ποσοστό το 2004 ανέρχονταν σε 40,9%. Τέλος, ενώ το 2004 κάτω από 2 στους 10 κατοίκους (17,6%) είχε πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (βασικό πτυχίο, Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό) το 2022 περίπου το 1/3 (30,5%) αυτών είχε αντίστοιχο τίτλο σπουδών.

Η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης στην Ελλάδα προκύπτει και από τη σύγκριση των ποσοστών της με τα αντίστοιχα της ΕΕ-27 (Διάγραμμα 1). Την περίοδο 2004-2022 το ποσοστό πληθυσμού που παρακολούθησε ή ολοκλήρωσε μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση παρουσίασε εντονότερη κάμψη συγκριτικά με αυτό της ΕΕ-27, και μετά το 2019 είναι χαμηλότερο. Επιπλέον, σε αντίθεση με την ΕΕ-27 όπου το ποσοστό του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια ή την μετα-δευτεροβάθμια μη-τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζει ήπια πτώση μετά το 2013, στην Ελλάδα αυξάνει συνεχώς και μετά το 2019 ξεπερνάει το αντίστοιχο ποσοστό της ΕΕ-27. Στην περίπτωση της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το ποσοστό της Ελλάδας κυμαίνεται διαχρονικά στα ίδια επίπεδα με αυτό της ΕΕ-27.

Διάγραμμα 1: Ποσοστό πληθυσμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την ΕΕ-27 (2004-2022)

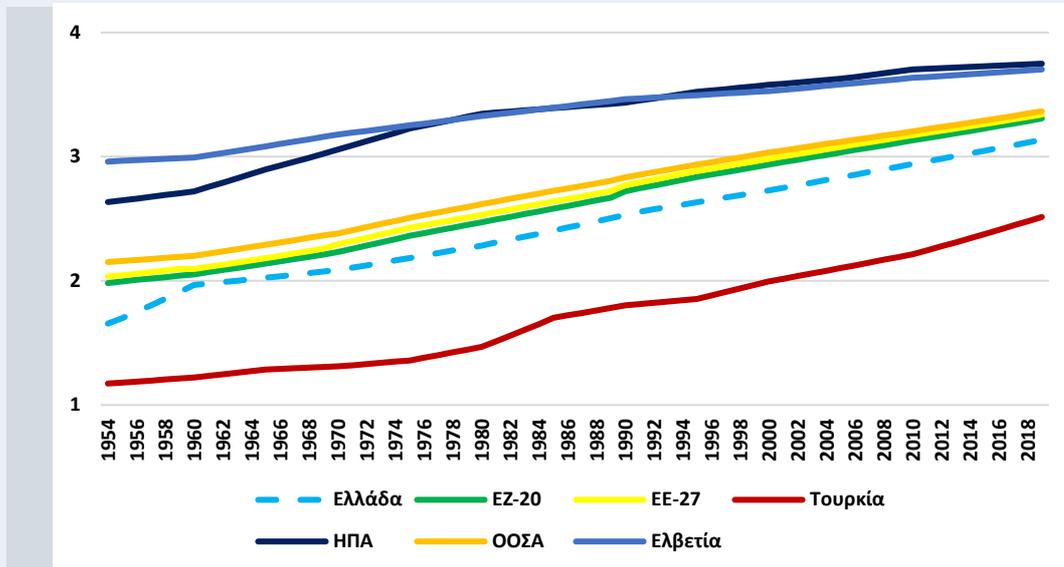

Πηγή: Eurostat

Η εικόνα διαφοροποιείται σε κάποιο τουλάχιστον βαθμό αν ληφθεί υπόψη η εξέλιξη του δείκτη ανθρώπινου κεφαλαίου (index of human capital per person) που παράγουν τα πανεπιστήμια Groningen και California-Davis για την περίοδο 1954-2019. Ο συγκεκριμένος δείκτης υπολογίζεται με βάση τη μέση διάρκεια σπουδών στο σχολείο (average years of schooling) και την οικονομική απόδοση της εκπαίδευσης (rate of return to education), και λαμβάνει τιμές στο διάστημα 1,2-4,4. Αν και το 2019 η Ελλάδα κατατάσσεται έκτη ανάμεσα σε 43 χώρες (μέλη του ΟΟΣΑ ή/και της ΕΕ-27) στο ποσοστό βελτίωσης της τιμής του συγκεκριμένου δείκτη (+89,3%) συγκριτικά με το 1954, εντούτοις κατατάσσονταν στην ένατη θέση από το τέλος με βάση την μέση τιμή του δείκτη την ίδια περίοδο (2,45 μονάδες) και στην 36^η θέση με βάση την τιμή του δείκτη το 2019 (3,14). Παράλληλα από το Διάγραμμα που ακολουθεί (Διάγραμμα 2) προκύπτει ότι η καμπύλη που αφορά στην Ελλάδα βρίσκεται κάτω από τις αντίστοιχες καμπύλες των χωρών της ΕΕ-27, ΕΖ-20 και του ΟΟΣΑ, και σημαντικά χαμηλότερα από τις καμπύλες της Ελβετίας και των ΗΠΑ, χωρών που διαχρονικά επιτυγχάνουν πολύ υψηλές

τιμές στο συγκεκριμένο δείκτη. Τέλος, βρίσκεται πολύ υψηλότερα από την αντίστοιχη καμπύλη της Τουρκίας που διαχρονικά καταλαμβάνει από τις χαμηλότερες θέσεις στη σχετική κατάταξη.

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη δείκτη ανθρώπινου κεφαλαίου (1954-2019)

Πηγή: Πανεπιστήμια Groningen και California-Davis

3. Ανάλυση αποτελεσμάτων αξιολόγησης PISA για την Ελλάδα

Το Διεθνές Πρόγραμμα Αξιολόγησης Μαθητών PISA (Program for International Student Assessment) αξιολογεί τις ικανότητες των μαθητών 15 ετών σε τρία γνωστικά αντικείμενα, δηλαδή στα Μαθηματικά, στις Φυσικές Επιστήμες και στην Κατανόηση Κειμένου. Διεξάγεται κάθε τρία έτη² και στη συγκεκριμένη αξιολόγηση συμμετέχουν τόσο οι χώρες του ΟΟΣΑ όσο και χώρες που δεν αποτελούν μέλη του. Η Ελλάδα συμμετέχει στην συγκεκριμένη έρευνα από την πρώτη φορά που πραγματοποιήθηκε, δηλαδή το έτος 2000.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της Ελλάδας στο συγκεκριμένο διαγωνισμό καταδεικνύει ότι υπάρχει σχετική αναντιστοιχία ανάμεσα στην εικόνα που περιγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα και στις επιδόσεις που επιτυγχάνουν οι Έλληνες μαθητές σε αυτόν, καθώς η χώρα μας συστηματικά κατατάσσεται στις ομάδες χωρών με επίδοση χαμηλότερη από το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Δηλαδή το βελτιωμένο ποσοστό συμμετοχής σε ανώτερα επίπεδα εγκύκλιας εκπαίδευσης που περιγράφηκε πιο πάνω δεν συμβαδίζει με καλές επιδόσεις στα γνωστικά αντικείμενα της αξιολόγησης PISA.

Αναλυτικότερα, από το Διάγραμμα 3 προκύπτει ότι στα Μαθηματικά, η Ελλάδα την περίοδο 2003-2009 περιορίσει τη διαφορά που τη χώριζε με τη μέση επίδοση των χωρών του ΟΟΣΑ, όμως έκτοτε η διαφορά μεγαλώνει συνεχώς. Μάλιστα οι επιδόσεις που επιτυγχάνει μετά το 2009 – έτος που πέτυχε την καλύτερη επίδοση στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο – χειροτερεύει συνεχώς, ενώ το 2022 είναι η χαμηλότερη από την έναρξη συμμετοχής της στη συγκεκριμένη αξιολόγηση. Η πολύ χαμηλή επίδοση το 2022 στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο (αλλά και στα υπόλοιπα δύο) πρέπει να αποδοθεί και στην εμφάνιση και εξάπλωση του

² Λόγω της πανδημίας COVID-19 η αξιολόγηση PISA 2021 πραγματοποιήθηκε το επόμενο έτος.

κορωνοϊού την περίοδο 2020-2021 που επηρέασε έντονα αρνητικά την εκπαιδευτική διαδικασία, εντονότερα από ό,τι στο μέσο όρο του ΟΟΣΑ.

Στις Φυσικές Επιστήμες, μετά από μία παροδική βελτίωση της επίδοσής της την περίοδο 2000-2003, η αντίστοιχη καμπύλη ακολουθεί καθοδική πορεία και η διαφορά στις επιδόσεις που επιτυγχάνει συγκριτικά με το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ συνεχώς διευρύνεται εις βάρος της. Όπως και στην περίπτωση των Μαθηματικών, έτσι και στις Φυσικές Επιστήμες οι επιδόσεις που επιτυγχάνει η Ελλάδα μετά το 2003 – έτος που πέτυχε την καλύτερη επίδοση στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο – χειροτερεύει συνεχώς, ενώ το 2022 είναι η χαμηλότερη από την έναρξη συμμετοχής της στο διαγωνισμό PISA.

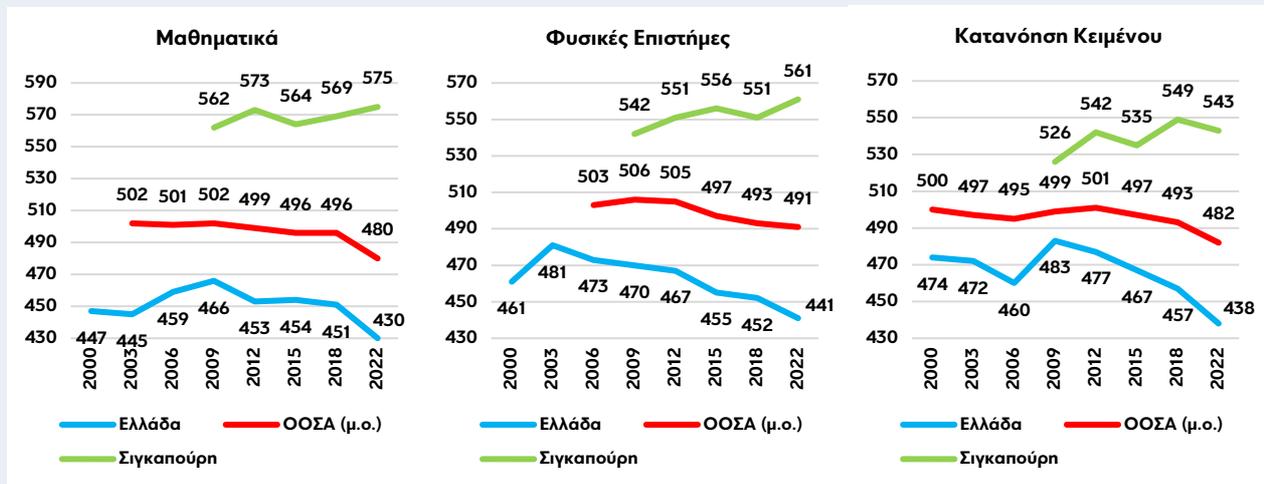
Στην Κατανόηση Κειμένου, την εξαετία 2000-2006 αυξάνεται το χάσμα στις επιδόσεις μεταξύ Ελλάδας και χωρών του ΟΟΣΑ, το 2009 η συγκεκριμένη διαφορά περιορίζεται, όμως στη συνέχεια μεγεθύνεται εκ νέου. Από το 2009 που η Ελλάδα πέτυχε την καλύτερη επίδοση στην Κατανόηση Κειμένου έκτοτε αυτή χειροτερεύει συνεχώς και, όπως στην περίπτωση των δύο προηγούμενων γνωστικών αντικειμένων, το 2022 λαμβάνει τη χαμηλότερη τιμή της από την έναρξη συμμετοχής στη συγκεκριμένη έρευνα.

Συνολικά, την περίοδο 2000-2022 η Ελλάδα επιτυγχάνει την καλύτερη επίδοσή της στην Κατανόηση Κειμένου (μέση επίδοση 466) και τη χειρότερη στα Μαθηματικά (μέση επίδοση 451), ενώ η μέση επίδοση των Ελλήνων μαθητών στις Φυσικές Επιστήμες διαμορφώνεται σε 463.

Πρέπει να σημειωθεί πως και στην περίπτωση του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ παρατηρείται διαχρονικά μία ελαφρά καθοδική πορεία των επιδόσεων των μαθητών στα τρία γνωστικά αντικείμενα, αλλά η πτώση των επιδόσεών τους είναι πολύ ηπιότερες συγκριτικά με την Ελλάδα. Αντιθέτως, η Σιγκαπούρη, που στην τελευταία αξιολόγηση PISA έλαβε την πρώτη θέση μεταξύ των χωρών που συμμετείχαν, ενώ στις τρεις προηγούμενες αξιολογήσεις έλαβε μία φορά την πρώτη θέση (2015) και δύο την δεύτερη θέση (2012 και 2018), παρουσιάζει την περίοδο 2009-2022 άνοδο των επιδόσεων της και στα τρία γνωστικά αντικείμενα.³ Είναι χαρακτηριστικό πως μεταξύ 2018 και 2022, δηλαδή κατά τη διάρκεια μίας περιόδου που περιλαμβάνει και την περίοδο που ξέσπασε η πανδημία του κορωνοϊού COVID-19, παρουσιάζονται βελτιωμένες οι επιδόσεις των μαθητών της στα Μαθηματικά (από 569 σε 575) και στις Φυσικές Επιστήμες (από 551 σε 561) ενώ η μείωση της επίδοσής τους στην Κατανόηση Κειμένου ήταν ήπια (από 549 σε 543).

³ Η Σιγκαπούρη έλαβε για πρώτη φορά μέρος στην αξιολόγηση PISA το 2009.

Διάγραμμα 3: Εξέλιξη επιδόσεων Ελλάδας, χωρών ΟΟΣΑ και Σιγκαπούρης στα γνωστικά αντικείμενα της αξιολόγησης PISA (2000-2022)

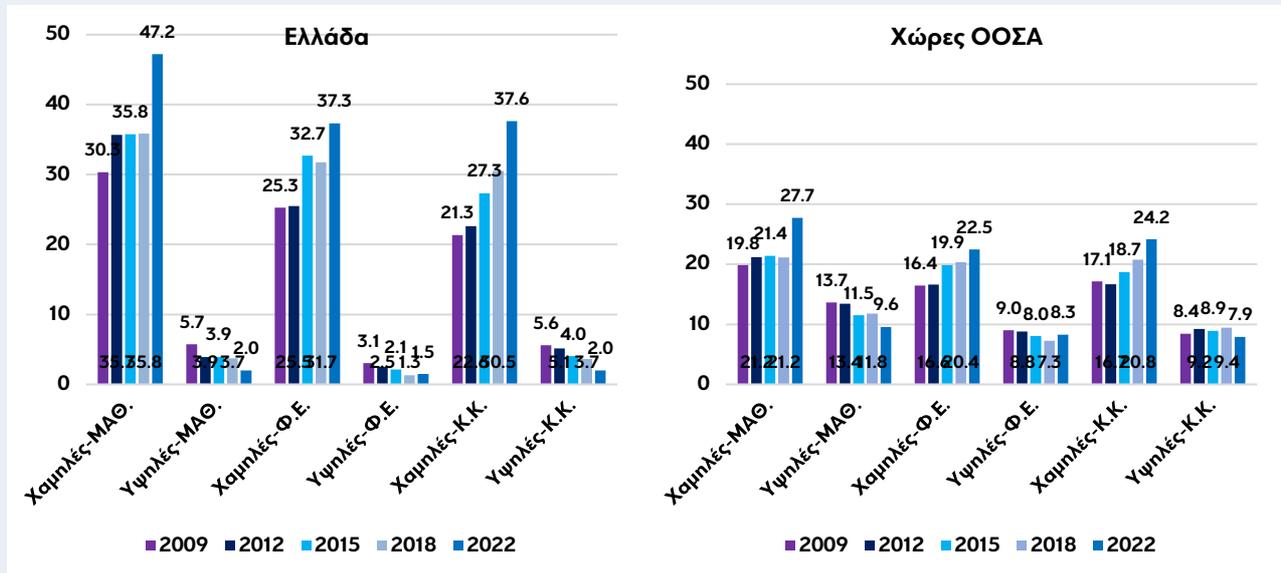
Πηγή: OECD-PISA, **Σημείωση:** Οι χώρες του ΟΟΣΑ, αφορούν σε 23 από τις 38 χώρες-μέλη

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέλιξη του ποσοστού των Ελλήνων μαθητών που επιτυγχάνουν επιδόσεις υψηλότερες από τους υπόλοιπους (αρκετά υψηλότερες ώστε να θεωρηθούν εξαιρετικές) και πιο χαμηλές (αρκετά ώστε να θεωρηθούν ανεπαρκείς) ανά γνωστικό αντικείμενο (Διάγραμμα 4). Στα Μαθηματικά, από τα διαθέσιμα δεδομένα για την περίοδο 2009-2022 προκύπτει μείωση του ποσοστού των παιδιών που επιτυγχάνουν υψηλές επιδόσεις (από 5,7% σε 2,0%) και σημαντική αύξηση του ποσοστού αυτών που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις (+16,9 π.μ., από 30,3% σε 47,2%). Παρόμοια είναι η εικόνα και στις Φυσικές Επιστήμες, με μεγάλη άνοδο του ποσοστού των παιδιών που έχουν χαμηλές επιδόσεις (+12,0 π.μ., στο 37,3% από 25,3%) και μείωση του ποσοστού αυτών που επιτυγχάνουν υψηλές επιδόσεις (στο 1,5% από το 3,1%). Αντίστοιχα, στην Κατανόηση Κειμένου το ποσοστό των παιδιών με υψηλές επιδόσεις περιορίστηκε στο 2,0% από 5,6% και αυτών με χαμηλές επιδόσεις ανήλθε στο 37,6% από το 21,3% (+16,3 π.μ.). Πρέπει να σημειωθεί πως τόσο η αύξηση του ποσοστού των μαθητών με χαμηλές επιδόσεις όσο και η μείωση του ποσοστού αυτών με υψηλές επιδόσεις είναι συνεχής όλη την υπό εξέταση περίοδο, αλλά οι μεταβολές είναι εντονότερες μεταξύ 2018 και 2022 λόγω της εμφάνισης και εξάπλωσης του κορωνοϊού που επιβάρυνε σημαντικά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Στην περίπτωση των χωρών του ΟΟΣΑ παρουσιάζεται αντίστοιχη εικόνα με την Ελλάδα την περίοδο 2009-2022 ωστόσο οι μεταβολές στα ποσοστά είναι σαφώς ηπιότερες. Τα ποσοστά των μαθητών στις χώρες του ΟΟΣΑ που παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις είναι μικρότερα αυτών των Ελλήνων μαθητών κατά 14,7 π.μ. κατά μέσο στα Μαθηματικά, κατά 11,4 π.μ. στις Φυσικές Επιστήμες και κατά 8,4 π.μ. στην Κατανόηση Κειμένου. Από την άλλη πλευρά τα ποσοστά των μαθητών που παρουσιάζουν υψηλές επιδόσεις είναι μεγαλύτερα αυτών των Ελλήνων μαθητών κατά 8,1 π.μ., 6,2 π.μ. και 4,7 π.μ., αντίστοιχα.⁴

⁴ Και πάλι, τα αποτελέσματα για τη Σιγκαπούρη είναι αντίστροφα συγκριτικά με τα αποτελέσματα για την Ελλάδα και το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, καθώς και στα τρία τα γνωστικά αντικείμενα περιορίζεται το ποσοστό των μαθητών με χαμηλές επιδόσεις και αυξάνει το ποσοστό των μαθητών με υψηλές επιδόσεις.

Διάγραμμα 4: Εξέλιξη ποσοστού μαθητών Ελλάδας και χωρών ΟΟΣΑ με χαμηλές και υψηλές επιδόσεις στα γνωστικά αντικείμενα της αξιολόγησης PISA (2009-2022)

Πηγή: OECD-PISA, **Σημειώσεις:** ΜΑΘ.: Μαθηματικά, Φ.Ε.: Φυσικές Επιστήμες, Κ.Κ.: Κατανόηση Κειμένου

Οι χώρες του ΟΟΣΑ, αφορούν σε 23 από τις 38 χώρες-μέλη

Παρομοίως, ενδιαφέρουν παρουσιάζουν και τα αποτελέσματα των επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών με βάση την κοινωνικοοικονομική τους θέση (socio-economic status) την περίοδο 2012-2022 (Πίνακας 1). Και στα τρία γνωστικά αντικείμενα η διαφορά στις επιδόσεις ανάμεσα στα παιδιά που ανήκουν στα ανώτερα και στα παιδιά που ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα (ανώτερο και κατώτερο 25%, αντίστοιχα) περιορίζεται την περίοδο 2012-2022. Ωστόσο, η μείωση αυτή δεν οφείλεται στην βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών που ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα αλλά στην ισχυρότερη μείωση των επιδόσεων των παιδιών που ανήκουν στα υψηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Αντίθετα, τόσο στις χώρες του ΟΟΣΑ όσο και στην Σιγκαπούρη, η διαφορά αυξάνει (οριακά στις πρώτες, εντονότερα στη δεύτερη) την υπό εξέταση περίοδο. Στις χώρες του ΟΟΣΑ η εικόνα αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση των επιδόσεων των μαθητών που ανήκουν στα υψηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα είναι ηπιότερη συγκριτικά με τη μείωση των επιδόσεων των μαθητών που ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Στη Σιγκαπούρη, αντίστοιχη εικόνα διαμορφώνεται στην περίπτωση των Μαθηματικών, αλλά στις Φυσικές Επιστήμες και στην Κατανόηση Κειμένου η διαφορά διευρύνεται μεταξύ 2012 και 2022, γιατί βελτιώνονται οι επιδόσεις των μαθητών που ανήκουν υψηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και επιδεινώνονται οι επιδόσεις των μαθητών που ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

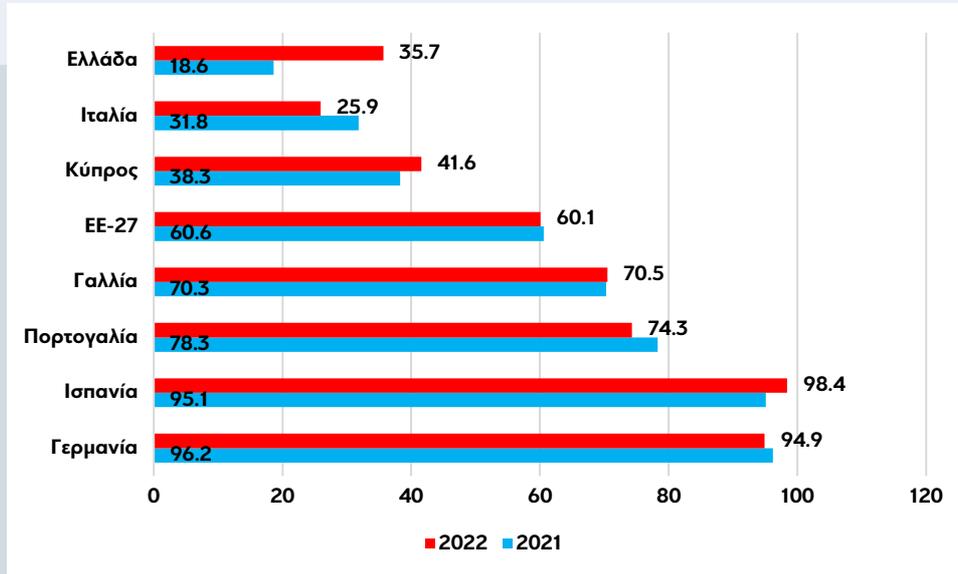
Πίνακας 1: Επιδόσεις μαθητών στα υψηλότερα και χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα στην Ελλάδα, στις χώρες του ΟΟΣΑ και στη Σιγκαπούρη στα γνωστικά αντικείμενα της αξιολόγησης PISA (2012-2022)

Ελλάδα	Μαθηματικά		Φυσικές Επιστήμες		Κατανόηση Κειμένου	
	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%
2012	411	503	425	513	434	525
2015	417	497	413	503	422	518
2018	413	495	416	490	419	502
2022	398	474	404	486	402	484
ΟΟΣΑ	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%
2012	456	546	463	551	461	547
2015	455	541	454	544	455	543
2018	455	540	452	537	451	538
2022	437	529	446	541	438	531
Σιγκαπούρη	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%	Κατώτερο 25%	Υψηλότερο 25%
2012	521	629	532	585	522	573
2015	513	611	497	610	480	589
2018	520	611	501	595	497	598
2022	515	626	504	611	484	596

Πηγή: OECD-PISA, **Σημείωση:** Οι χώρες του ΟΟΣΑ, αφορούν 23 από τις 38 χώρες-μέλη

Τέλος, την παραπάνω προβληματική εικόνα αναφορικά με τις επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών σε βασικά γνωστικά αντικείμενα, επιδεινώνει περαιτέρω το γεγονός ότι είναι πολύ χαμηλό το ποσοστό αυτών που παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης ώστε να εφαρμόσει στο χώρο εργασίας τη γνώση που αποκτά. Αν και το συγκεκριμένο θέμα αφορά τους μαθητές επαγγελματικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κρίνεται χρήσιμο να αναφερθεί καθώς η πρακτική άσκηση βοηθάει καθοριστικά τους συγκεκριμένους μαθητές να κατανοήσουν σε βάθος τις γνώσεις που αποκτούν εντός των σχολικών μονάδων. Από το (Διάγραμμα 5) προκύπτει ότι η Ελλάδα και το 2021 και το 2022 παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά αποφοίτων επαγγελματικής εκπαίδευσης (το 2022 μαζί με την Ιταλία) που παρακολούθησαν πρόγραμμα πρακτικής άσκησης. Αν και το σχετικό ποσοστό το 2022 έχει σχεδόν διπλασιαστεί συγκριτικά με το 2021, παραμένει πολύ χαμηλότερο του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη ποσοστού αποφοίτων επαγγελματικής εκπαίδευσης που κάνουν πρακτική άσκηση (2021-2022)

Πηγή: Eurostat

4. Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής

Από την ανάλυση των δεδομένων που προηγήθηκε προκύπτει καταρχάς ότι, μεταξύ 2004-2022, το ποσοστό του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια ή την μετα-δευτεροβάθμια μη-τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει αυξηθεί σημαντικά και πλέον ξεπερνάει το μέσο όρο των χωρών της ΕΕ-27, ενώ μειώθηκε σημαντικά – και κυμαίνεται σε χαμηλότερα επίπεδα από το μέσο όρο της ΕΕ-27 – το ποσοστό του πληθυσμού που δεν είχε λάβει εκπαίδευση ή είχε ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση. Ωστόσο, αν και την περίοδο 1954-2019 η Ελλάδα παρουσίασε από τις ισχυρότερες αυξήσεις στο δείκτη ανθρώπινου κεφαλαίου, η σχετική καμπύλη βρίσκεται κάτω από τις αντίστοιχες καμπύλες των χωρών της ΕΕ-27, ΕΖ-20 του ΟΟΣΑ καθώς και από αυτές πολλών ανεπτυγμένων χωρών.

Τα παραπάνω στοιχεία προβληματίζουν αναφορικά με τις πραγματικές ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού και την ποιότητα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η διαχρονική εξέλιξη των επιδόσεων που επιτυγχάνουν οι Έλληνες μαθητές στην αξιολόγηση PISA εντείνει τον παραπάνω προβληματισμό. Και στα τρία γνωστικά αντικείμενα του συγκεκριμένου διαγωνισμού (Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες, Κατανόηση Κειμένου), η Ελλάδα συστηματικά κατατάσσεται στις ομάδες χωρών με επίδοση χαμηλότερη από το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Είναι χαρακτηριστικό πως στην τελευταία αξιολόγηση PISA η Ελλάδα καταλαμβάνει ανάμεσα σε 37 χώρες του ΟΟΣΑ την 33^η θέση στα Μαθηματικά και στην Κατανόηση Κειμένου και την 34^η στις Φυσικές Επιστήμες, ενώ στο σύνολο των χωρών της ΕΕ-27 που συμμετείχαν στην αξιολόγηση καταλαμβάνει την τελευταία θέση. Παράλληλα, οι επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών χειροτερεύουν με την πάροδο του χρόνου, ενώ οι επιδόσεις που επιτυγχάνουν στην αξιολόγηση του 2022 είναι οι χαμηλότερες από την έναρξη συμμετοχής της Ελλάδας στη συγκεκριμένη διαδικασία, αν και μέρος αυτής της επίδοσης δικαιολογείται από την εμφάνιση της πανδημίας που επηρέασε αρνητικά την εκπαιδευτική διαδικασία. Πτώση των επιδόσεων

παρατηρείται και στην περίπτωση του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ αλλά η πτώση είναι πολύ ισχυρότερη στην περίπτωση της Ελλάδας. Επιπλέον, αυξάνεται με το χρόνο το ποσοστό των Ελλήνων μαθητών με χαμηλές επιδόσεις και στα τρία γνωστικά αντικείμενα, με αποτέλεσμα το 2022 περίπου οι μισοί μαθητές να επιτυγχάνουν ανεπαρκείς επιδόσεις στα Μαθηματικά και περίπου 4 στους 10 στις Φυσικές Επιστήμες και στην Κατανόηση Κειμένου (43,8%, 34,9% και 32,3% τα αντίστοιχα ποσοστά το 2012). Εξάλλου, η αύξηση αυτή είναι υπερδιπλάσια της αύξησης των αντίστοιχων ποσοστών στο μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Εξίσου ανησυχητικό είναι το εύρημα ότι μειώνεται και το ποσοστό των Ελλήνων μαθητών με εξαιρετικές επιδόσεις όπου στα δύο από τα τρία γνωστικά αντικείμενα (Φυσικές Επιστήμες, Κατανόηση Κειμένου) η μείωσή του είναι ισχυρότερη από τη μείωση που παρουσιάζεται στο μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Τέλος, αν και φαινομενικά περιορίζεται η διαφορά των επιδόσεων μεταξύ μαθητών που ανήκουν στα ανώτερα και κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, αυτή οφείλεται στη μεγαλύτερη μείωση των επιδόσεων των μαθητών της πρώτης κατηγορίας συγκριτικά με τη μείωση των επιδόσεων των μαθητών της δεύτερης κατηγορίας. Την παραπάνω προβληματική εικόνα επιδεινώνει περαιτέρω το πολύ χαμηλό ποσοστό των μαθητών δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης που παρακολούθησε κάποιο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης, καθώς η άσκηση βοηθάει καθοριστικά τους συγκεκριμένους μαθητές να κατανοήσουν σε βάθος τις γνώσεις που αποκτούν εντός των σχολικών μονάδων.

Από την παραπάνω ανάλυση αναδεικνύεται η ανάγκη συνολικού ανασχεδιασμού του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης αλλά κυρίως στη Δευτεροβάθμια αφού σε αυτήν οι μαθητές αποκτούν και καλλιεργούν μεγάλο μέρος των βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων τους. Οι αλλαγές αφορούν ενδεικτικά σε τέσσερις άξονες.

Ο πρώτος και σημαντικότερος εξ αυτών αφορά στην αξιολόγηση, όχι μόνο των εξεταζόμενων αλλά και των εξεταζόντων. Η αξιολόγηση των μαθητών δεν θα πρέπει να αφορά την εκ μέρους τους στείρα αποστήθιση γνώσεων αλλά την ικανότητά τους στην αντιμετώπιση σύνθετων ζητημάτων που απαιτούν συνδυασμό γνώσεων και ικανοτήτων. Παράλληλα, χρήσιμο θα ήταν στην αξιολόγησή τους να λαμβάνονται – τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό – υπόψη και οι ήπιες δεξιότητες που έχουν αναπτύξει (π.χ. επικοινωνία, συνεργασία, ενσυναίσθηση, ηγεσία). Η αξιολόγηση των διδασκόντων – και κατά συνέπεια και των σχολικών μονάδων στις οποίες ανήκουν – κρίνεται απολύτως απαραίτητη και θα μπορούσε να ενδυναμωθεί περαιτέρω. Η αξιολόγηση θα πρέπει να έχει ως αποκλειστικό στόχο την περεταίρω βελτίωση του επιπέδου των εκπαιδευτικών με την παροχή κινήτρων προς αυτούς για συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση.

Ο δεύτερος άξονας αφορά στην αναδιαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών με την αύξηση των ωρών διδασκαλίας μαθημάτων που σχετίζονται με τις θετικές επιστήμες (π.χ. μαθηματικά, φυσική, γεωμετρία), με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών-ΤΠΕ και, εφόσον αυτό είναι εφικτό, και με τον εμπλουτισμό της ύλης που αφορά τις ΤΠΕ με παροχή βασικών γνώσεων σε νέα γνωστικά πεδία (π.χ. γλώσσες προγραμματισμού, big data, τεχνητή νοημοσύνη, cloud computing). Αντίστοιχα θα πρέπει να αυξηθεί το ποσοστό των σπουδαστών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που φοιτά σε τέτοιες ειδικότητες, όπως και σε επιχειρησιακές σπουδές, τα οποία υστερούν του αντίστοιχου μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ, παρότι αυτές οι ειδικότητες είναι κομβικές για τη νέα οικονομία.

Ο τρίτος άξονας αφορά στον, κατά το δυνατό, περιορισμό των κοινωνικών ανισοτήτων στο χώρο της εκπαίδευσης. Αυτός πρέπει να προέλθει από το συνδυασμό της περαιτέρω βελτίωσης του επιπέδου των

εκπαιδευτικών και λήψη άλλων συμπληρωματικών μέτρων όπως η αύξηση των τμημάτων και των εκπαιδευτικών που καλύπτουν μαθησιακές ανάγκες των μαθητών, η ενίσχυση της υποστηρικτικής διδασκαλίας, η μέριμνα για κοινωνική στήριξη παιδιών ευάλωτων οικογενειών κ.ά.

Ο τελευταίος άξονας αφορά στη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης, η οποία όμως από μόνη της δεν μπορεί να θεραπεύσει τις αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος. Η χρηματοδότηση χρειάζεται να αυξηθεί αλλά – πιθανόν πιο σημαντικό – να πραγματοποιηθεί ανακατανομή της σύνθεσής της (λειτουργικές δαπάνες, κτιριακές, εργαστηριακές και ψηφιακές υποδομές, δαπάνες πρόνοιας και κοινωνικής στήριξης). Το κυριότερο, η βέλτιστη χρήση των πόρων προϋποθέτει την προηγούμενη αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών του εκπαιδευτικού συστήματος.

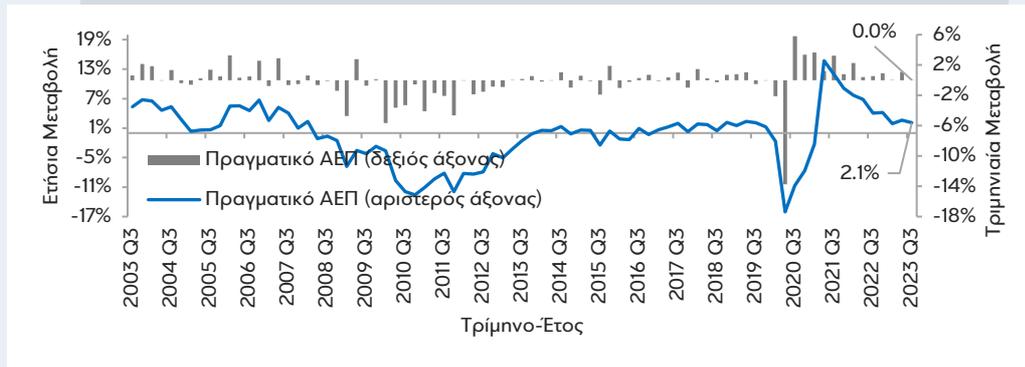
Ολοκληρώνοντας, η πρόσφατη δημοσιονομική κρίση ανέδειξε μεταξύ άλλων και την ανάγκη αλλαγής του προσανατολισμού της εγχώριας παραγωγής από κλάδους με μη διεθνώς εμπορεύσιμη παραγωγή σε κλάδους παραγωγής προϊόντων και παροχής υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας που είναι διεθνώς εμπορεύσιμα. Παράλληλα, βρίσκεται σε εξέλιξη ο ψηφιακός μετασχηματισμός της παγκόσμιας οικονομίας ο οποίος ενισχύει την παραγωγικότητα στον τομέα της μεταποίησης και βελτιώνει την ποιότητα της εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών. Προκειμένου η Ελλάδα να επιτύχει και να επισπεύσει την αλλαγή του αναπτυξιακού της προτύπου και να προσαρμοστεί στις αλλαγές που φέρνει ο ψηφιακός μετασχηματισμός της παγκόσμιας οικονομίας, είναι αναγκαίο το εκπαιδευτικό σύστημα να παράγει, όχι μόνο μορφωμένους πολίτες, αλλά και άτομα που είναι επαρκώς εφοδιασμένα με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτεί η σύγχρονη αγορά εργασίας. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα βελτιωθεί η παραγωγικότητα της εργασίας, το εθνικό εισόδημα και τελικά το βιοτικό επίπεδο των πολιτών.

Πίνακας Α1: Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας

Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

Το 3^ο τρίμηνο 2023 η ετήσια μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ ήταν +2,1% YoY (+2,6% YoY το Q2 2023 και +4,1% YoY το Q3 2022) και η αντίστοιχη τριμηνιαία μεταβολή ήταν 0,0% QoQ (+1,1% QoQ το Q2 2023 και +0,5% QoQ το Q3 2022)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2023: 2023 2,4%, 2024 2,3%, 2025 2,2%

ΑΕΠ (% YoY, % QoQ)

Περίοδος: Q3 2003–Q3 2023

Στοιχεία: τριμηνιαία

Μέσος Όρος: -0,3%

Διάμεσος: +0,6%

Μέγιστο: +14,7% (Q2 2021)

Ελάχιστο: -16,0% (Q2 2020)

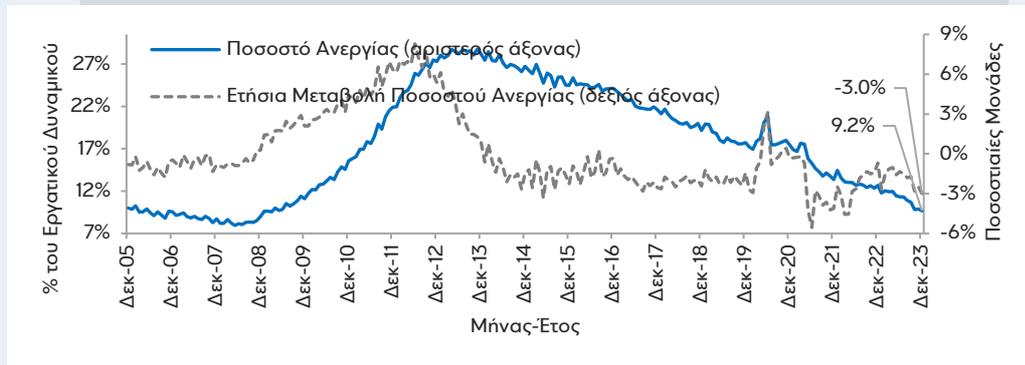
Δημοσίευση: 6/12/2023 (προσωρινά στοιχεία)

Επόμενη: 7/3/2023

Ποσοστό Ανεργίας (εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

Τον Δεκέμβριο 2023 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 9,2% (9,4% τον Νοέμβριο 2023 και 12,2% τον Δεκέμβριο 2022) και το αντίστοιχο μέσο ετήσιο μέγεθος (μέσος όρος 12 μηνών) ήταν στο 10,6% (10,8% τον Νοέμβριο 2023 και 12,4% τον Δεκέμβριο 2022)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2023: 2023 11,4%, 2024 10,7%, 2025 9,9%

Ποσοστό Ανεργίας (%)

Περίοδος: 12/2005-12/2023

Στοιχεία: μηνιαία

Μέσος Όρος: 17,1%

Διάμεσος: 17,1%

Μέγιστο: 28,3% (11/2013)

Ελάχιστο: 7,4% (5/2008)

ΑΑ = αριστερός άξονας

ΔΑ = δεξιός άξονας

ΠΜ = ποσοστ. μοναδ.

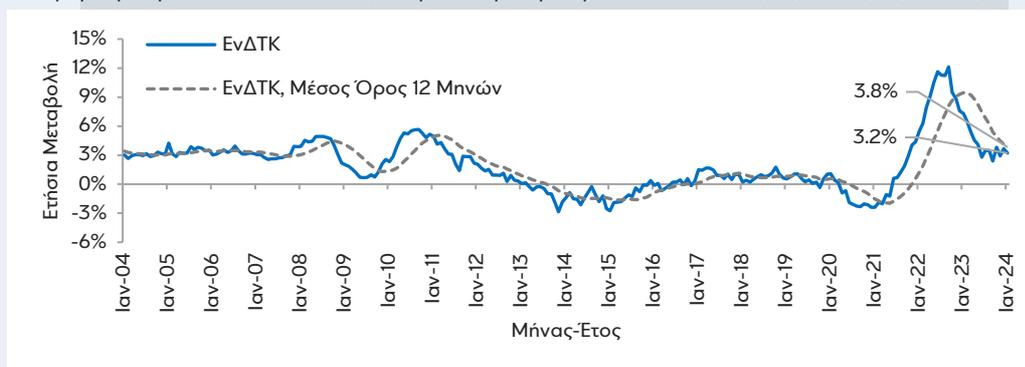
Δημοσίευση: 1/2/2024

Επομ. δημ.: 1/3/2024

Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

Τον Ιανουάριο 2024 η ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ ήταν +3,2% YoY (+3,7% YoY τον Δεκέμβριο 2023 και +7,3% YoY τον Ιανουάριο 2023) και η αντίστοιχη μέση ετήσια μεταβολή (μέσος όρος 12 μηνών) ήταν 3,8% YoY (4,2% YoY τον Δεκέμβριο 2023 και 9,4% YoY τον Ιανουάριο 2023)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2023: 2023 4,3%, 2024 2,8%, 2025 2,1%

ΕνΔΤΚ (% YoY)

Περίοδος: 1/2004-1/2024

Στοιχεία: μηνιαία

Μέσος Όρος: +2,0%

Διάμεσος: +1,6%

Μέγιστο: +12,1% (9/2022)

Ελάχιστο: -2,9% (11/2013)

Δημοσίευση: 15/2/2024

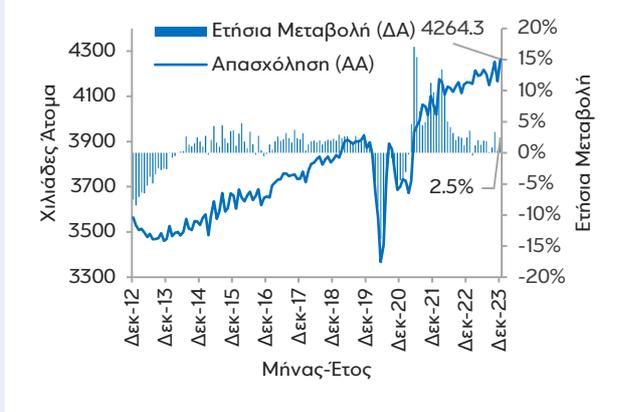
Επομ. δημ.: 8/3/2024

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), Eurobank Research.

Πίνακας Α2: Δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας και Προσδοκιών της Ελληνικής Οικονομίας

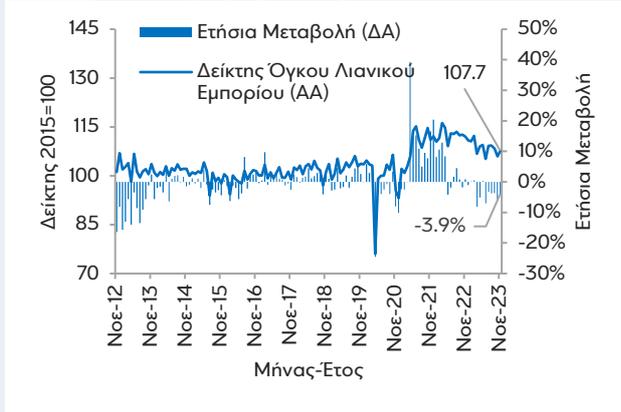
Απασχόληση (σύνολο οικονομίας): +2,5% YoY τον Δεκ-23 από +0,3% YoY τον Νοε-23, +1,5% YoY την περίοδο Ιαν-23 – Δεκ-23 (12Μ) από +5,5% YoY την περίοδο Ιαν-22 – Δεκ-22 (επόμενη δημοσίευση: 1/3/2024)

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος: 107,2 ΜΔ τον Ιαν-24, +1,4 ΜΔ MoM και +1,5 ΜΔ YoY τον Ιαν-24 από +0,4 ΜΔ MoM και +2,2 ΜΔ YoY τον Δεκ-23 (επόμενη δημοσίευση: 28/2/2024)

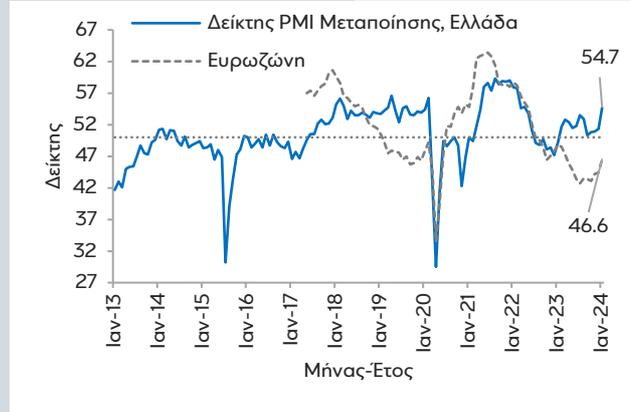
Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου: +1,6% MoM και -3,9% YoY τον Νοε-23 από -2,2% MoM και -5,9% YoY τον Οκτ-23, -3,4% YoY την περίοδο Δεκ-22 – Νοε-23 (12Μ) από +4,6% YoY την περίοδο Δεκ-21 – Νοε-22 (επόμενη δημοσίευση: 29/2/2024)

Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτή: -46,3 ΜΔ τον Ιαν-24, -6,0 ΜΔ MoM και -4,9 ΜΔ YoY τον Ιαν-24 από +5,3 ΜΔ MoM και +7,6 ΜΔ YoY τον Δεκ-23 (επόμενη δημοσίευση: 28/2/2024)

Δείκτης Παραγωγής Μεταποίησης: +2,2% MoM και +4,8% YoY τον Δεκ-23 από -4,0% MoM και +2,9% YoY τον Νοε-23, +4,2% YoY την περίοδο Ιαν-23 – Δεκ-23 (12Μ) από +4,5% YoY την περίοδο Ιαν-22 – Δεκ-22 (επόμενη δημοσίευση: 8/3/2024)

Δείκτης PMI Μεταποίησης: 54,7 ΜΔ τον Ιαν-24, +3,4 ΜΔ MoM και +5,5 ΜΔ YoY τον Ιαν-24 από +0,4 ΜΔ MoM και +4,1 ΜΔ YoY τον Δεκ-23 (επόμενη δημοσίευση: 1/3/2024)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), S&P Global, Eurobank Research.
Σημείωση: ως ΜΔ ορίζουμε τις μονάδες δείκτη, ως MoM και YoY τη μηνιαία και την ετήσια μεταβολή αντίστοιχα, και ως AA και ΔΑ τον αριθμητικό και τον κάθετο άξονα αντίστοιχα.

Πίνακας Α3: Βασικά Μακροοικονομικά - Μικροοικονομικά Μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας

Ενημέρωση: 22/2/2024

Μεταβλητές	Στοιχ.	Πηγή	Μέτρηση	Εποχ. Διόρθ.	Τελευταία		Παρατήρηση		Παρατήρησης							
					Παρατήρηση	Περίοδος	Προηγούμενης	Περίοδος	2019	2018	2017	2016	2015			
Βασική Επισκόπηση																
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	y	(1), (7)	% YoY	-	5.6%	2022	8.4%	2021	-9.3%	2020	1.9%	2019	1.7%	2018	1.1%	2017
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν			€ δις	-	190.7		180.6		166.7		183.8		180.4		177.4	
Ονομαστικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν			€ δις	-	206.6		181.5		165.0		183.3		179.6		176.9	
Ποσοστό Ανεργίας			%	-	12.4%		14.8%		17.6%		17.9%		17.0%		21.8%	
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή			% YoY	-	9.3%		0.6%		-1.3%		0.5%		0.8%		1.1%	
Αποπληθωριστής Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος			% YoY	-	7.8%		1.5%		-0.8%		0.2%		-0.2%		0.3%	
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	q		% YoY	Ναι	2.1%	2023 Q3	2.6%	2023 Q2	4.1%	2022 Q3	11.9%	2021 Q3	-10.7%	2020 Q3	2.1%	2019 Q3
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν			% QoQ	Ναι	0.0%		1.1%		0.5%		3.2%		5.8%		17.2%	Δεκ-19
Ποσοστό Ανεργίας	m		%	Ναι	9.2%	Δεκ-23	9.4%	Νοε-23	12.2%	Δεκ-22	12.8%	Δεκ-21	17.0%	Δεκ-20	17.2%	Δεκ-19
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή			% YoY	-	3.2%	Ιαν-24	3.7%	Δεκ-23	7.3%	Ιαν-23	5.5%	Ιαν-22	-2.4%	Ιαν-21	1.1%	Ιαν-20
Αποπληθωριστής Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος	q		% YoY	Ναι	4.3%	2023 Q3	5.5%	2023 Q2	8.6%	2022 Q3	1.2%	2021 Q3	0.0%	2020 Q3	-0.1%	2019 Q3
Σύνιστ. Πραγμ. Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος																
Πραγμ. Ιδιωτική Καταναλ. (Νοικοκυριά και ΜΚΙΕΝ)	q	(1), (7)	% YoY	Ναι	0.9%	2023 Q3	1.7%	2023 Q2	5.9%	2022 Q3	7.0%	2021 Q3	-5.4%	2020 Q3	0.1%	2019 Q3
Πραγμ. Δημόσια Καταναλωση			% YoY	Ναι	-0.7%		1.2%		2.2%		2.6%		2.0%		0.4%	
Πραγμ. Επενδύσεις Παγίων (Ιδιωτικές και Δημόσιες)			% YoY	Ναι	4.9%		9.2%		-4.0%		17.7%		4.7%		10.0%	
Πραγμ. Εξαγωγές (Αγαθά και Υπηρεσίες)			% YoY	Ναι	1.0%		-0.5%		-1.2%		48.2%		-32.4%		10.4%	
Πραγμ. Εισαγωγές (Αγαθά και Υπηρεσίες)			% YoY	Ναι	2.9%		-0.6%		1.6%		22.2%		-8.1%		3.4%	
Αποτελεσματικότητα																
Πραγμ. Παραγωγή της Εργασίας (ανά απασχολούμενο)	q	(4), (7)	% YoY	Ναι	1.2%	2023 Q3	1.6%	2023 Q2	3.6%	2022 Q3	7.5%	2021 Q3	-7.6%	2020 Q3	0.7%	2019 Q3
Πραγμ. Παραγωγικ. της Εργασίας (ανά ώρα εργασίας)			% YoY	Ναι	1.2%		0.5%		4.4%		10.9%		-8.5%		4.2%	
Αγορά Εργασίας																
Απασχολούμενοι	m	(1), (7)	χιλ. άτομα	Ναι	4264.3	Δεκ-23	4166.6	Νοε-23	4162.2	Δεκ-22	4061.5	Δεκ-21	3701.1	Δεκ-20	3870.9	Δεκ-19
Ανεργοί			χιλ. άτομα	Ναι	430.1		430.8		576.5		598.8		755.5		806.2	
Εργατικό Δυναμικό			χιλ. άτομα	Ναι	4694.4		4597.4		4738.7		4660.3		4456.6		4677.1	
Μη Ενεργός Πληθυσμός			χιλ. άτομα	Ναι	3093.4		3192.7		3078.4		3186.4		3422.6		3232.4	
Αγορά Ακινήτων																
Δείκτης Τιμών Διαμερισμάτων	q	(2), (7)	% YoY	Όχι	11.9%	2023 Q3	14.5%	2023 Q2	12.6%	2022 Q3	8.8%	2021 Q3	3.9%	2020 Q3	8.3%	2019 Q3
Βιομηχανία και Εμπόριο																
Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI)	m	(5), (7)	ΜΔ	Ναι	54.7	Ιαν-24	51.3	Δεκ-23	49.2	Ιαν-23	57.9	Ιαν-22	50.0	Ιαν-21	54.4	Ιαν-20
Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής	(1), (7)		% YoY	Ναι	3.8%	Δεκ-23	3.1%	Νοε-23	-1.2%	Δεκ-22	9.0%	Δεκ-21	41.0	Δεκ-20	-3.7%	Δεκ-19
Δείκτης Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο			% YoY	Ναι	-3.9%	Νοε-23	-5.9%	Οκτ-23	0.9%	Νοε-22	16.5%	Νοε-21	-8.0%	Νοε-20	2.6%	Νοε-19
Εξωτερικές Τομέας																
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Α+Β+Γ+Δ)	m	(2), (7)	Σ12m € δις	Όχι	-14.1	Δεκ-23	-14.6	Νοε-23	-21.2	Δεκ-22	-12.3	Δεκ-21	-11.0	Δεκ-20	-2.7	Δεκ-19
Α. Ισοζύγιο Αγαθών (Α1+Α2+Α3)			Σ12m € δις	Όχι	-32.4		-32.6		-39.6		-26.7		-18.5		-22.8	
Α1. Καυσιμίων			Σ12m € δις	Όχι	-6.9		-7.2		-13.3		-5.9		-3.2		-5.0	
Α2. Πλοίων			Σ12m € δις	Όχι	-0.1		-0.1		-0.3		0.0		-0.1		-0.3	
Α3. Χωρίς Καύσιμα και Πλοία			Σ12m € δις	Όχι	-25.4		-25.4		-26.0		-20.8		-15.3		-17.4	
Β. Ισοζύγιο Υπηρεσιών (Β1+Β2+Β3)			Σ12m € δις	Όχι	21.7		21.7		19.4		12.8		7.3		21.1	
Β1. Ταξιδιωτικό			Σ12m € δις	Όχι	18.0		18.0		15.8		9.4		3.5		15.4	
Β2. Μεταφορών			Σ12m € δις	Όχι	3.3		3.3		3.8		3.6		3.9		5.9	
Β3. Λοιπών Υπηρεσιών			Σ12m € δις	Όχι	0.5		0.4		-0.2		-0.2		-0.2		-0.2	
Γ. Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων (Γ1+Γ2+Γ3)			Σ12m € δις	Όχι	-4.8		-4.3		-0.8		0.4		-0.3		-1.6	
Γ1. Αμοιβών και Μισθών			Σ12m € δις	Όχι	-1.1		-1.1		-1.3		-1.1		-1.1		-1.2	
Γ2. Τόκων, Μερισμάτων και Κερδών			Σ12m € δις	Όχι	-6.5		-6.2		-2.3		-1.4		-1.9		-2.9	
Γ3. Λοιπών Πρωτογενών Εισοδημάτων			Σ12m € δις	Όχι	2.8		3.1		2.8		2.9		2.8		2.5	
Δ. Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων (Δ1+Δ2)			Σ12m € δις	Όχι	1.3		0.7		-0.3		1.2		0.6		0.6	
Δ1. Γενικής Κυβέρνησης			Σ12m € δις	Όχι	0.9		0.2		-0.4		1.3		0.5		0.5	
Δ2. Λοιπών Τομέων			Σ12m € δις	Όχι	0.5		0.5		0.1		0.0		0.0		0.1	
Δημοσιονομικά Στοιχεία (Γενική Κυβέρνηση)																
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης % του ΑΕΠ	y	(1), (7)	%	-	-2.4%	2022	-7.0%	2021	-9.7%	2020	0.9%	2019	0.9%	2018	0.8%	2017
Πρωτογενές Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης % του ΑΕΠ			%	-	0.1%		-4.5%		-6.7%		3.9%		4.3%		3.9%	
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης % του ΑΕΠ			%	-	172.6%		195.0%		207.0%		180.6%		186.4%		179.5%	
Επιτόκια Αναφοράς Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας																
Διευκόλυνση Αποδοχής Καταθέσεων	-	(2), (7)	%	-	4.00%	20/9/23	3.75%	2/8/23	3.50%	21/6/23	3.25%	10/5/23	3.00%	22/3/23	2.50%	8/2/23
Δημοπρασίες Σταθερού Επιτοκίου			%	-	4.50%		4.25%		3.75%		4.00%		3.50%		3.00%	
Διευκόλυνση Οριακής Χρηματοδότησης			%	-	4.75%		4.50%		4.25%		4.00%		3.75%		3.25%	
Τίτλοι Ελληνικού Δημοσίου και Τραπεζικά Επιτόκια																
Απόδοση Τίτλων Ελληνικού Δημοσίου (10 έτη), Τέλος Περιόδου	m	(6), (7)	%	-	3.24%	Ιαν-24	3.08%	Δεκ-23	4.32%	Ιαν-23	1.77%	Ιαν-22	0.69%	Ιαν-21	1.18%	Ιαν-20
Διαφορά Απόδοσεων Ελλάδα-Γερμανία (10 έτη), Τέλος Περιόδου			ΜΒ	-	107.8		104.7		204.4		175.5		120.5		162.3	
Τραπεζικό Μέσο Επιτόκιο Καταθέσεων (νέων)	(2), (7)		%	-	0.51%	Δεκ-23	0.50%	Νοε-23	0.10%	Δεκ-22	0.04%	Δεκ-21	0.08%	Δεκ-20	0.18%	Δεκ-19
Τραπεζικό Μέσο Επιτόκιο Δανείων (νέων)			%	-	6.06%		6.25%		5.06%		3.76%		3.78%		4.34%	
Χρηματοδότηση																
Γενικό Σύνολο Χρηματοδότησης (Α+Β+Γ+Δ)	m	(2), (7)	€ δις	Όχι	152.3	Δεκ-23	147.3	Νοε-23	146.8	Δεκ-22	139.2	Δεκ-21	168.8	Δεκ-20	173.5	Δεκ-19
Α. Γενική Κυβέρνηση			€ δις	Όχι	34.3		34.5		31.7		29.9		27.4		19.7	
Β. Ιδιωτικές Επιχειρήσεις			€ δις	Όχι	76.4		71.4		72.0		64.5		73.1		73.9	
Γ. Ιδιώτες και ΙΜΚΙ			€ δις	Όχι	37.0		37.0		38.4		39.8		60.5		69.4	
Δ. Αγρότες, Ελευθ. Επαγγελματίες και Ατομικές Επικ.			€ δις	Όχι	4.6		4.5		4.8		4.8		7.8		10.5	
Καταθέσεις και Ρέψο																
Σύνολο Καταθέσεων και Ρέψο (Α+Β+Γ+Δ)	m	(2), (7)	€ δις	Όχι	228.6	Δεκ-23	223.5	Νοε-23	227.1	Δεκ-22	217.7	Δεκ-21	215.3	Δεκ-20	203.8	Δεκ-19
Α. Κάτοικοι Εσωτερικού (Α1+Α2+Α3)			€ δις	Όχι	201.6		196.4		196.7		188.2		173.7		159.1	
Α1. Γενική Κυβέρνηση			€ δις	Όχι	6.8		7.9		8.0		8.1		10.4		15.9	
Α2. Ιδιωτικές Επιχειρήσεις (Α2.1+Α2.2+Α2.3)			€ δις	Όχι	48.2		44.9		47.4		44.9		36.9		26.4	
Α2.1. Ασφαλιστικές Επιχειρήσεις			€ δις	Όχι	0.8		0.9		0.9		1.4		1.3		1.1	
Α2.2. Λοιπά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα			€ δις	Όχι	3.3		2.6		2.8		3.2		3.2		2.1	
Α2.3. Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις			€ δις	Όχι	44.0		41.4		43.8		40.3		32.3		23.2	
Α3. Νοικοκυριά και ΙΜΚΙ			€ δις	Όχι	146.6		143.6		141.3		135.1		116.7		116.7	
Β. Κάτοικοι Λοιπών Χωρών Ευρωζώνης			€ δις	Όχι	4.8		4.7		4.6		3.8		2.1		1.8	
Γ. Μη Κάτοικοι Ευρωζώνης			€ δις	Όχι	10.9		10.7		11.1		9.4		6.2		6.0	
Δ. Υποχρεώσεις Σχετιζ. με Μεταβιβαζ. Περίου. Στοιχεία			€ δις	Όχι	11.4		11.7		14.6		16.4		33.3		37.0	
Δείκτες Εμπιστοσύνης																
Δείκτης Οικονομικού Κλίματος	m	(3), (7)	ΜΔ	Ναι	107.2	Ιαν-24	105.8	Δεκ-23	105.7	Ιαν-23	113.2	Ιαν-22	92.3	Ιαν-21	109.4	Ιαν-20
Βιομηχανία (στάθμιση 40%)			ΜΔ	Ναι	-1.7		-5.7		4.5		13.8		-7.3		3.3	
Υπηρεσίες (στάθμιση 30%)			ΜΔ	Ναι	37.7		43.5		15.5		32.5		-25.6		22.5	
Καταναλωτής (στάθμιση 20%)			ΜΔ	Ναι	-46.3		-40.3		-41.4		-40.5		-38.9		-11.9	
Λιανικό Εμπόριο (στάθμιση 5%)			ΜΔ	Ναι	10.6		22.1		20.0		16.1		-9.9		25.2	
Κατασκευές (στάθμιση 5%)			ΜΔ	Ναι	22.1		16.4									

Ομάδα Ανάλυσης και Έρευνας

Δρ. Τάσος Αναστασάτος | Επικεφαλής Οικονομολόγος Ομίλου Eurobank
tanastasatos@eurobank.gr | + 30 214 40 59 706

Μιχαήλ Βασιλειάδης
Ερευνητής Οικονομολόγος
mvassileiadis@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 709

Δρ. Στυλιανός Γώγος
Ερευνητής Οικονομολόγος
sgogos@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 456

Μαρία Κασόλα
Ερευνήτρια Οικονομολόγος
mkasola@eurobank.gr
+ 30 210 40 63 453

Marcus Bensasson
Ερευνητής Οικονομολόγος
mbensasson@eurobank.gr
+ 30 214 40 65 113

Δρ. Κωνσταντίνος Πέππας
Ερευνητής Οικονομολόγος
kpeppas@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 520

Παρασκευή Πετροπούλου
Ανώτερη Οικονομολόγος
ppetropoulou@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 455

Δρ. Θεόδωρος Ράπανος
Ερευνητής Οικονομολόγος
trapanos@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 711

Σιμεώνη – Ελένη Σούρσου
Junior Οικονομική Αναλύτρια
ssoursou@eurobank.gr
+ 30 214 40 65 120

Δρ. Θεόδωρος Σταματίου
Ανώτερος Οικονομολόγος
tstamatiou@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 708

Περισσότερες εκδόσεις μας διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση που ακολουθεί: <https://www.eurobank.gr/en/group/economic-research>
Εγγραφείτε ηλεκτρονικά, σε: <https://www.eurobank.gr/el/omilos/oikonomikes-analuseis/forma-ekdilosis-endiiferontos>
Ακολουθήστε μας στο twitter: https://twitter.com/Eurobank_Group
Ακολουθήστε μας στο LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/eurobank>

DISCLAIMER

This report has been issued by Eurobank S.A. ("Eurobank") and may not be reproduced in any manner or provided to any other person. Each person that receives a copy by acceptance thereof represents and agrees that it will not distribute or provide it to any other person. This report is not an offer to buy or sell or a solicitation of an offer to buy or sell the securities mentioned herein. Eurobank and others associated with it may have positions in, and may effect transactions in securities of companies mentioned herein and may also perform or seek to perform investment banking services for those companies. The investments discussed in this report may be unsuitable for investors, depending on the specific investment objectives and financial position. The information contained herein is for informative purposes only and has been obtained from sources believed to be reliable but it has not been verified by Eurobank. The opinions expressed herein may not necessarily coincide with those of any member of Eurobank. No representation or warranty (express or implied) is made as to the accuracy, completeness, correctness, timeliness or fairness of the information or opinions herein, all of which are subject to change without notice. No responsibility or liability whatsoever or howsoever arising is accepted in relation to the contents hereof by Eurobank or any of its directors, officers or employees. Any articles, studies, comments etc. reflect solely the views of their author. Any unsigned notes are deemed to have been produced by the editorial team. Any articles, studies, comments etc. that are signed by members of the editorial team express the personal views of their author.

